Advies van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn (06/05/2022)

betreffende een verbod op elektrische halsbanden, slipkettingen en "prong collars"

1 Inleiding

Het gebruik van elektrische of elektronische halsbanden (EH) voor het trainen van honden is al lang omstreden. Verschillende dierenbeschermingsorganisaties, maar ook gedragsdierenartsen, hebben er al op gewezen dat de kosten-baten-balans in het nadeel van het dierenwelzijn overhangt. Deze opinie wint aan belang gezien de recente evolutie van de relatie mens - hond en van de wetenschappelijke kennis over de risico's voor het welzijn, het gedrag en de gezondheid (lichamelijk én geestelijk – dus ook sociaal - welzijn, d.w.z. meer dan de afwezigheid van ziekte of gebreken) van honden (en katten). Een zeer volledig en uitvoerig overzicht is opgenomen in de positieverklaring van ESVCE (European Society of Veterinary Clinical Ethology)[1]. Naast het negatieve effect op het dierenwelzijn zijn EH ook niet meer (en volgens bepaalde onderzoeken zelfs minder[2]) efficiënt dan positieve trainingstechnieken.

Bovendien hebben verschillende Europese landen, waaronder Denemarken, Zwitserland, Oostenrijk en Wales (deel van het VK), besloten het gebruik ervan te verbieden of te beperken. Behalve voor honden worden EH ook gebruikt (zij het in mindere mate) voor katten. Het gaat hoofdzakelijk om elektronische omheiningen (zie hieronder).

In het licht van deze evoluties, hebben ook de Vlaamse en Waalse Raad voor Dierenwelzijn nog vrij recent adviezen over het onderwerp uitgebracht (respectievelijk in 2017 en 2021 en in 2018). Ook de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn achtte het eind 2020 opportuun om het onderwerp van de EH opnieuw te bestuderen. Daarom werd er een werkgroep opgericht. Bijlage 1 bevat meer informatie over de samenstelling en de vergaderdata van deze werkgroep.

Hoewel het uitgangspunt (geïnspireerd door de adviezen van de Vlaamse en de Waalse Raad en ESCVE) duidelijk was dat het gebruik van EH zoveel mogelijk moet worden vermeden, was het doel van de door de Brusselse Raad opgerichte werkgroep een besluit te nemen over een totaalverbod versus een gedeeltelijk verbod (met uitzonderingen), en over de voorwaarden en mogelijke begunstigden van de eventuele uitzonderingen. Het advies dat door de werkgroep werd voorbereid, werd na enkele wijzigingen door de Raad goedgekeurd op 06/05/2022.

2 "Negatieve" versus "positieve" trainingsmethoden

Bij het trainen van dieren kan gebruik gemaakt worden van "negatieve" of "positieve" methoden of principes van de leertheorieën. Onder negatieve of aversieve methoden vallen positieve bestraffing (het toedienen van een onaangename prikkel na een ongewenst gedrag) en negatieve bekrachtiging (het wegnemen van een onaangename prikkel wanneer een gewenst gedrag wordt vertoond). Bij positieve trainingsmethoden wordt het dier beloond (met voedsel, spel of liefdevolle aandacht) voor gewenst gedrag, dat hierdoor positief bekrachtigd wordt.

[1] https://www.flvetbehavior.com/uploads/7/7/3/4/77348517/esvce-position-statement-e-collar.pdf
[2] China, L., Mills, D. S., & Cooper, J. J. 2020. Efficacy of dog training with and without remote electronic collars vs. a focus on positive reinforcement. Frontiers in Veterinary Science 7, p 508.

Zoals ESVCE aangeeft, leiden trainingsmethoden op basis van "negatieve" methoden tot een hoger risico op agressie, angst, onrust en ongewenst gedrag, terwijl de kwaliteit van de relatie met de trainer en/of de eigenaar van de hond en het welzijn van de hond worden aangetast. Bovendien zijn negatieve trainingsmethoden niet efficiënter: honden presteren niet beter in vergelijking met niet aversieve, “positieve” technieken.

De werkgroep benadrukt dat positieve, beloningsgerichte trainingsmethoden gestimuleerd worden en dat negatieve trainingsmethoden zo veel mogelijk vermeden moeten worden.

Het gebruik van EH (alle types, zie verder) is een zeer duidelijk problematisch geval van gebruik van aversieve middelen en negatieve trainingsmethoden, waardoor een verbod volgens de werkgroep van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn niet langer kan uitblijven.

Ook wil de werkgroep zich expliciet uitspreken tegen een paar andere aversieve middelen, namelijk het gebruik van slipkettingen en halsbanden met uitstekende delen binnenin ("*prong collars*"). De gebruikte prikkels worden met een grote waarschijnlijkheid (zeker bij overdreven gebruik) als zeer aversief ervaren door het dier en kunnen zelfs gezondheidsproblemen (schade aan de luchtpijp in het geval van slipkettingen) veroorzaken. Desondanks worden ze nog zeer vaak gebruikt en zelfs aanbevolen, bv. in hondenclubs of door individuele trainers.

3 Types EH voor honden en gerelateerde problemen

Drie soorten EH worden courant gebruikt voor hondentraining of om ongewenst gedrag van honden onder controle te houden:

- Anti-blafhalsbanden: als het dier blaft, geeft de halsband automatisch een elektrische schok (om het blaffen te stoppen).
- Halsbanden verbonden met een onzichtbare omheining: een gebied wordt (vaak onzichtbaar) afgebakend met een (ondergrondse) omheining. Als het dier de (onzichtbare) omheining nadert, geeft de halsband automatisch een elektrische schok (om het dier binnen de omheining te houden). De training gebeurt gewoonlijk met behulp van vlaggen die op 1 meter van de onzichtbare omheining worden geplaatst, zodat de hond leert deze grens niet te overschrijden om geen schok te krijgen.
- Trainingshalsbanden met afstandsbediening: een persoon dient een elektrische schok toe met behulp van een afstandsbediening, om een bepaald gedrag te stoppen of aan te leren.

Sommige halsbanden produceren andere signalen (zoals geluiden en trillingen) voordat de elektrische schok wordt toegediend.

De belangrijkste problemen in verband met de drie soorten EH (naast de algemene risico's genoemd door ESVCE) zijn de volgende:

- Anti-blafhalsbanden: Worden vaak gebruikt als een "gemakkelijke oplossing" ten nadele van een betere aanpak waarbij het onderliggende gedragsprobleem wordt begrepen en (op een welzijnsvriendelijke manier) verholpen. Hierdoor kan het gedragsprobleem verergeren en kunnen bijkomende problemen ontstaan.

- Halsbanden verbonden met een onzichtbare omheining: Er bestaat een vrij groot risico dat het dier de aversieve prikkel niet associeert met de grenzen van het omheinde gebied, en deze systemen zijn niet altijd even doeltreffend (degelijke fysieke omheiningen zijn over het algemeen doeltreffender).
- Trainingshalsbanden met afstandsbediening: Zonder een perfecte timing van de schok tegenover het ongewenste gedrag zal de hond de associatie tussen beide niet maken, en kan hij angst en agressie ontwikkelen. De uiterst precieze timing is zeer moeilijk te bereiken, zelfs voor ervaren hondentrainers. Onjuist gebruik van de EH houdt echter een zeer groot risico op negatieve resultaten in.

4 Types van EH voor katten

Zoals hierboven vermeld, zijn er ook EH verbonden met een onzichtbare omheining voor katten op de markt, maar er is zeer weinig wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp. Een artikel uit 2016[3] onderzocht of langdurig gebruik van EH verbonden met een onzichtbare omheining (één merk) gerelateerd was aan indicatoren van algemene chronische stress. Dit gebeurde aan de hand van vier gedragstesten en een vragenlijst voor de eigenaar. De onderzoekers concludeerden dat een elektronische omheining met duidelijke visuele waarschuwingssignalen de levenskwaliteit van katten op lange termijn niet nadelig beïnvloedt. Deze studie vertoont echter een aantal beperkingen, namelijk: indicatoren van stress of ongemak op korte termijn werden niet onderzocht, de studie werd niet uitgevoerd bij katten die in kleine omheinde gebieden leven en de testgroep werd gerekruteerd door het bedrijf dat het bestudeerde systeem ontwierp.

Bovendien wijst de werkgroep erop dat de nadelen van elektronische afrasteringen voor honden ook zouden gelden voor katten, hoewel verdere studies nodig zijn om dit te bevestigen. Tot deze nadelen behoren: het feit dat elektronische omheiningen niet altijd even doeltreffend zijn, dat elektrische prikkels wel degelijk ongemak, pijn en stress kunnen veroorzaken en dat er een vrij groot risico bestaat dat het dier de aversieve prikkel niet associeert met de grenzen van het omheinde gebied. Dit risico is des te groter bij verkeerd gebruik, waarbij het dier niet de kans krijgt om te leren, bv. door het ontbreken van visuele signalen om het dier te conditioneren m.b.t. de plaats van de afrastering. Op de manier van gebruiken is zeer moeilijk controle door de bevoegde overheid mogelijk.

Om deze redenen, en ook met toepassing van het voorzorgsprincipe, pleit de werkgroep voor een totaalverbod op EH voor katten zowel als voor honden.

5 Gebruik van EH voor Belgische politie- en legerhonden

Tijdens één van de 3 vergaderingen van de werkgroep werden 5 agenten van de lokale en federale politie (referenten dierenwelzijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en agenten betrokken bij de opleiding van duo's hond-agent) uitgenodigd om hun ervaringen met en visie op het gebruik van EH bij de opleiding van politiehonden te delen.

[3] Kasbaoui, N., Cooper, J., Mills, D. S., & Burman, O. (2016). Effects of long-term exposure to an electronic containment system on the behaviour and welfare of domestic cats. PloS one, 11(9), e0162073.

Er werd op gewezen dat alle trainingen van duo's hond-agent gebruik maken van dezelfde deontologische code, waarin het belang van de positieve (op beloning gebaseerde) methode wordt benadrukt en het gebruik van EH (en andere aversieve middelen) wordt ontmoedigd, vanuit het oogpunt van efficiëntie van de training en dierenwelzijn. Volgens hen beginnen de opleidingen altijd met gehoorzaamheidstraining, altijd gebaseerd op beloning. In een tweede fase wordt de aanvalscontrole getraind. In deze fase worden EH alleen gebruikt in uitzonderlijke gevallen waarin de hond niet of niet meer reageert op de beloning (bv. bij het vergroten van de afstand waarop de commando's om los te laten en terug te keren worden gegeven). De agenten benadrukten dat een van de voordelen van EH is dat de intensiteit van de aversieve stimulus dezelfde blijft wanneer deze door verschillende mensen wordt toegediend (wat niet het geval is bij andere aversieve hulpmiddelen) en dat het gebruik van EH altijd wordt gecombineerd met beloning. EH worden gebruikt (dat wil zeggen: elektrische prikkels worden toegediend) bij training alleen, nooit bij examens of patrouilles.

De agenten zijn wel van mening dat honden die van jongs af aan met een EH zijn getraind, de EH moeten blijven dragen (ook al wordt hij niet gebruikt), zodat ze onder controle blijven. Een totaalverbod zou volgens hen dus problematisch kunnen zijn, aangezien de onmiddellijke stopzetting van het gebruik bij deze honden, althans tijdelijk, zou leiden tot agressie. De uitgenodigde vertegenwoordigers zijn van mening dat er in dit geval een bepaald deel van de thans gebruikte politiehonden (die minder gevoelig zijn voor beloning) niet langer bruikbaar zou zijn en zou moeten worden geëuthanaseerd.

Hoewel vertegenwoordigers van het Belgische leger niet aan de vergaderingen hebben deelgenomen, meent de werkgroep (waarin een onderzoeker zetelde die de trainingsmethoden van militaire honden uitgebreid heeft bestudeerd) dat het leger op ongeveer dezelfde wijze te werk gaat.

6 Advies van de werkgroep: algemeen verbod op EH met uitdoofbeleid en tijdelijke uitzonderingen uitsluitend voor Belgische politie en leger

De werkgroep is het erover eens dat de kosten-baten-balans van EH in het nadeel van het dierenwelzijn overhelt en dat er voldoende alternatieven zijn die minstens even doeltreffend zijn. Hij pleit dus voor een verbod op het gebruik van en ook op de handel in (verkoop en distributie) en reclame voor EH.

In het Vlaams parlement werd op 30 maart 2022 een decreet gestemd waardoor zowel het gebruik als de verkoop van twee types EH (anti-blafhalsbanden en trainingshalsbanden met afstandsbediening) verboden wordt vanaf 1 januari 2027[4]. De argumentatie om ook de verkoop te verbieden[5] steunde op:

- De veronderstelling dat het toestaan van de verkoop van de elektrische halsbanden zo goed als zeker leidt tot misbruik in de praktijk.
- Het advies van de Raad van State (nr. 69.976/1/V van 8 september 2021) volgens hetwelk het verbod op het gebruik van elektrische halsbanden geen markt-uitsluitend effect heeft en geen belemmering vormt voor het vrije verkeer van goederen tussen de gewesten, wat door de wetgever verondersteld werd om "mutatis mutandis" eveneens te gelden voor het verbod op de handel.

[4] https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/plenaire-vergaderingen/1621645/verslag/1623327

[5] https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1810687

- Twee andere adviezen van de Raad van State (nr. 55.717/3 van 14 april 2014 en nr. 67.713/1/V van 14 augustus 2020) om tot de bevoegdheid van de gewesten te besluiten bij het invoeren van een handelsverbod inzake het beleidsveld van het dierenwelzijn.

Het verbod op het gebruik van EH dient niet alleen betrekking te hebben op de eigenlijke toepassing van de stroom, maar ook op de situatie waarin een houder een hond of kat de EH laat dragen, aangezien het anticiperen van aversieve prikkels door het dragen van de EH ook een welzijnsprobleem inhoudt. Ook halsbanden die andere signalen afgeven (zoals geluiden en trillingen) voordat de elektrische schok wordt toegediend, moeten onder het verbod vallen.

Dit algemene verbod moet gelden voor (1) op afstand bediende trainingshalsbanden (voor katten en honden), (2) halsbanden verbonden met een onzichtbare omheining (voor katten en honden) en (3) anti-blafhalsbanden (per definitie voor honden). Het verbod moet gelden voor het grote publiek, met inbegrip van hondenclubs en sportclubs (inclusief "ringsport" en "pakwerk"), (gespecialiseerde) trainers, …

Voor het grote publiek moet er een overgangsperiode zijn van 1 jaar, tijdens dewelke het gebruik van EH alleen is toegestaan onder toezicht van een gedragsdierenarts. Deze moet een gedragsanalyse uitvoeren en een regelmatige opvolging verzekeren, eventueel in samenwerking met een gespecialiseerde trainer, met grondige kennis van de leerprincipes (theorie en praktijk) en met correcte kennis van lichaamstaal bij honden. Indien een hond die van jongs af aan met een van op afstand bediende trainingshalsband EH is getraind na deze overgangsperiode van 1 jaar nog steeds een gevaar zou vormen of andere ernstige gedragsproblemen zou vertonen zonder EH*, moet er volgens de Raad (niet volgens de werkgroep) een her-evaluatie en een verdere tijdelijke uitzondering (cf. politie en leger, zie hieronder) mogelijk zijn.

**De vertegenwoordigers van de Brusselse dierenasielen benadrukken dat de nieuwe regelgeving niet mag leiden tot een nog grotere toestroom van niet-adopteerbare honden (vanwege agressie of andere ernstige gedragsproblemen) in de dierenasielen. Dierenasielen zijn niet bedoeld en niet uitgerust om dergelijke dieren gedurende lange tijd te huisvesten en uiteindelijk (na verdere pogingen tot rehabilitatie) toch te moeten euthanaseren. De verantwoordelijkheid hiervoor dient (hoe moeilijk ook) door de eigenaar te worden opgenomen.*

Uitsluitend voor het gebruik van op afstand bediende trainingshalsbanden door de **politie en het leger** moet er een trager uitdoofbeleid met **tijdelijke uitzonderingen** voorzien worden. Het gebruik van EH door een burger bij de opleiding van een hond tot politie- of legerhond kan niet onder de uitzondering vallen; deze moet beperkt zijn tot opleiding door de politie en het leger zelf.

Wat betreft de overgangsperiode waarin het gebruik van op afstand bediende EH door politie en leger nog zou kunnen worden toegestaan, stelt de werkgroep een **duur van 6 jaar** voor. Dit maakt een nieuwe procedure voor de aankoop van jonge honden mogelijk en geeft de nodige tijd om de opleidingsmethoden voor de honden die momenteel in dienst zijn om te vormen.

Naast een overgangsperiode voor **politie- en legerhonden** moet er een **goed doordacht en gecontroleerd systeem komen voor het beheer van tijdelijke uitzonderingen** voor deze autoriteiten. De werkgroep is van mening dat **voor elk gebruik van een EH een specifiek dossier** over de individuele hond en trainer vereist is, met daarin een motivering voor het gebruik van de EH (inclusief overweging van alternatieven), informatie over de opleiding van de trainer, de voorgeschiedenis van de hond, en een advies - gebaseerd op een **gedragsanalyse** - van een gedragsdierenarts*.

**Lijsten van bekwame gedragsdierenartsen (van het Europees College ECAWBM[6] en anderen) kunnen worden verstrekt door de werkgroep[7], die van mening is dat het niet nodig is om standaardformulieren voor gedragsanalyse te voorzien.*

Aangezien het gebruik van EH door het leger en de politie een interne aangelegenheid is, moet de top van deze autoriteiten betrokken worden bij tijdelijke uitzonderingen. Daarom stelt de werkgroep voor dat bovengenoemd dossier wordt voorgelegd aan de bevoegde minister (van Binnenlandse Zaken voor de politie en van Defensie voor het leger), en dat deze de tijdelijke toelating geeft, met een geldigheidsduur van twee jaar en optie tot verlenging tot uiterlijk het einde van de overgangsperiode. Op de toekenning van deze tijdelijke derogaties moet echter toezicht worden gehouden door de minister van Dierenwelzijn. Als de aanvraag wordt goedgekeurd, moet het duo hond-trainer regelmatig worden opgevolgd. De resultaten van de opleiding moeten worden gecommuniceerd aan de bevoegde autoriteiten en aan de gedragsdierenarts die het gedragsonderzoek heeft uitgevoerd.

7 Advies van de werkgroep over slipkettingen

De werkgroep is van mening dat het gebruik van slipkettingen en halsbanden met uitstekende delen aan de binnenkant ("*prong collars*") verboden moet worden. Om dit verbod te doen respecteren zal er wel aanzienlijk werk moeten worden geleverd om het publiek bewust te maken en in te gaan tegen de vele clubs die deze aversieve hulpmiddelen aanbevelen.

8 Nood aan sensibilisering

De werkgroep vindt dat nieuwe regelgeving over EH vergezeld moet gaan van opleidings- en bewustmakingsinitiatieven over de risico's van EH en andere aversieve middelen zoals slipkettingen, en over het belang van een "positieve" trainingsmethodes. Deze initiatieven moeten niet alleen gericht zijn op het grote publiek, met inbegrip van hondenclubs en sportclubs, maar ook op (gespecialiseerde) trainers, de politie en het leger.

Er wordt voorgesteld om een interdisciplinaire werkgroep op te richten die opleidingen over alternatieven voor EH voor de politie en het leger zou kunnen ontwikkelen en die zou moeten bestaan uit de leden van de huidige werkgroep van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn en vertegenwoordigers van de betrokken autoriteiten. Het is echter nodig om erop te wijzen dat als deze interdisciplinaire werkgroep steun van het Departement Dierenwelzijn zou impliceren, er dan extra steun en middelen nodig zijn.

! Minderheidsadvies van Ani-zoo vzw !

Naast de overgangsmogelijkheden vindt Ani-zoo dat het gebruik van de elektrische halsband onder strenge voorwaarden moet mogelijk blijven, zonder dat dit tot misbruik of uitholling van de wet zou leiden. Uitzonderingen (waarbij EH mogelijk een laatste redmiddel kunnen zijn) zijn nodig als de positieve trainingsmethoden uitgeput zijn, om te voorkomen dat een dier telkens weer in een asiel terechtkomt of uiteindelijk geëuthanaseerd moet worden. Ani-zoo stelt immers in vraag of er al voldoende bewijs bestaat dat alle problemen kunnen opgelost worden door positieve trainingsmethoden.

[6] http://www.ecawbm.com/
[7] www.vetbehav.be

9 Bijlage 1: Werkgroep "elektrische halsbanden" van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn

1/ Deelnemers aan de werkgroep

Voorzitster: Dr. Fabienne Bedet (universitair diploma dierenpsychiatrie) (Union Professionnelle des Vétérinaires, lid van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn)

Leden van de werkgroep :

- Dr. Veronique Neuvens (Franstalige Raad van de Orde der Dierenartsen, lid van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn)
- Nathalie Van Hinderdael (Nationale Raad voor Dierenbescherming, lid van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn)
- Fabrizzio Follacchio (Help Animals, lid van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn)
- Ann De Greef (GAIA, lid van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn)
- Glenn Janssens (hondentrainer en leraar hondentraining in Vlaanderen)
- Dr. Anouck Haverbeke (EBVS© Europees specialist in gedragsdiergeneeskunde)
- Karen Ponceau (inspecteur-dierenarts, Departement Dierenwelzijn, Leefmilieu Brussel)

Secretaris: Eva Van laer (Departement Dierenwelzijn, Leefmilieu Brussel)

2/ Vergaderdata

26/01/2021 ; 23/02/2021 ; 31/05/2021